

O TEKŚCIE WIELOZNAKOWYM

Co to jest tekst wieloznakowy? W jakiej mierze odnosi się do szeroko pojętej kategorii tekstu? Jak wygląda jego współczesne oblicze? Czy pojęciem tym należałoby objąć jedynie przekazy, w których w sposób dosłowny współlistnieją znaki należące do różnych systemów, czy także te, w których odnaleźć można reprezentacje tych systemów, a zatem te, które dokonują swego rodzaju wysiłku semiotycznego, by ukazać struktury odrębne pod względem semiotycznym i medialnym za pomocą swoistych dla siebie środków? Jak przedstawia się zagadnienie wieloznakowości w mediach cyfrowych? To tylko nieliczne pytania (choć należące do zasadniczych), na które starają się odpowiedzieć autorzy rozpraw zamieszczonych w prezentowanym numerze tematycznym „Przeglądu Humanistycznego”.

Rozprawy te można podzielić na trzy grupy. Pierwszą tworzą artykuły o charakterze teoretycznym. Czytelnik znajdzie w nich przegląd badań nad pojęciem tekstu, omówienie różnych dwudziestowiecznych i współczesnych koncepcji, które ukazują go jako kategorię niejednoznaczną, elastyczną, modelowaną w konfrontacji zarówno z nowymi tendencjami w humanistyce naukowej, jak i z praktyką artystyczną – nowymi sposobami istnienia tekstu. Analizie poddana została tutaj także kategoria intermedialności – sposób jej funkcjonowania w komparatystyce i, szerzej, w najnowszej humanistyce, w szczególności zaś zagadnienie intermedialnych praktyk artystycznych w literaturze. W kręgu poruszanych przez autorów tych artykułów zagadnień pojawia się również kwestia lektury tekstów uznawanych za hybrydy, dzieła niegotowe, która, w istocie, jest pytaniem o sytuację i specyfikę współczesnej komunikacji kulturowej. Rozwój tekstów wieloznakowych i wielomedialnych, w tym interaktywnych, skłania do pytania o ich poetykę. Wiele artykułów zgromadzonych w prezentowanym numerze ukazuje potrzebę zakotwiczenia badań struktury współczesnych tekstów wieloznakowych w semiotyce. Potrzeba ta staje się szczególnie ważna w sytuacji wzmożonego procesu tekstualizacji warstwy semiotycznej przekazów cyfrowych, a także w sytuacji zmiany sposobu myślenia o znaku, który leży u podstaw każdego tekstu. Przemodelowania, które zachodzą na płaszczyźnie semiotycznej tekstu (np. kinetyzacja, atomizacja) i sposobie jego konstruowania (programowalność tekstu), skutkują modyfikacjami w sferze jego struktury (transsemiotyczne i interaktywne środki poetyckie i narracja).

Rozwój technologii cyfrowych, a w konsekwencji rozwój nowych polisemiotycznych i multimedialnych gatunków oraz form tekstowych otwiera nowe pola badań tekstu. W najliczniejszej grupie artykułów, wypełniających środkową część

numeru, czytelnik znajdzie rozpoznania dotyczące wieloznakowego charakteru różnorodnych tekstów digitalnych, cyfrowych utworów literackich, interfejsów graficznych w grach wideo, blogów i forów internetowych. Ich autorzy analizują nowe strategie znaczeniowocze rozwijane w mediach cyfrowych, badają wyznaczniki gatunkowe typowych form komunikacji internetowej, pokazując, że przemodelowaniu podlegają nie tylko zastane gatunki, formy tekstowe, lecz także struktury symboliczne, relacje między słowem a dźwiękiem, ikoną czy animacją, tradycyjne funkcje elementów współtworzących przekaz. Z perspektywy literaturoznawczej ważna wydaje się konkluzja, że przestrzeń wirtualna skłania do reinterpretacji kategorii literackości. Prezentowane badania pokazują, że rewizji wymaga też tradycyjne myślenie o relacji: struktura tekstu – komunikacja literacka, skoro działania odbiorcy stają się elementem wpisanym w strukturę tekstu, zyskują status jednostek semantycznych (teoria aktemów).

Trzecią grupę stanowią rozprawy poświęcone, najogólniej mówiąc, zagadnieniu obecności i funkcjonowania w tekście literackim oraz w różnych tekstach kultury elementów innych systemów semiotycznych. W centrum uwagi autorek dwóch pierwszych znalazły się relacje między słowem a obrazem, by wskazać na pracę o poezji konkretnej – której cechy i źródła analizowane są tutaj w kontekście wizualności, w tym zwłaszcza jej związków z malarstwem – czy pracę poddającą analizie owe relacje w dawnym malarstwie ikonowym i ołtarzowym. Kolejne dwa artykuły są poświęcone problematyce obecności struktur językowych w muzyce dawnej oraz struktur muzycznych w literaturze dwudziestowiecznej. Pierwszy z nich przedstawia przypadki wpisania w tekst muzyczny innych porządków, m.in. językowego i numerologicznego. Drugi, zamykający cykl tematyczny numeru, koncentruje się na zagadnieniu funkcjonowania w tekście literackim tekstu muzycznego – w postaci pozwalającej na zachowanie jego odrębności na poziomie semiotycznym, czyli w postaci notacji muzycznej – który autorka rozpatruje jako szczególny, intersemiotyczny i zarazem intermedialny rodzaj cytatu.

Lektura zgromadzonych w tym numerze artykułów dostarcza różnorodnych i złożonych odpowiedzi na pytanie o istotę i specyfikę wieloznakowych tekstów kultury, zwłaszcza przekazów literackich czy – szerzej – związanych z literaturą.

Wydanie tekstów napisanych w ramach realizacji projektu badawczego NN 103 398340 zostało dofinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki w Krakowie.

*Ewa Szczęsna
Anna Tenczyńska*